

Femei Antreprenor în Vremuri Tulburi Raport de cercetare

Căi de îmbunătățire a competențelor
pentru REziliență în era post-Covid pentru
FEMei antreprenor

Apelați la: KA220-ADU - Parteneriate de
cooperare în educația adulților

Număr proiect:
2022-1-HU01-KA220-ADU-000089295

Femei Antreprenor în Vremuri Tulburi

Raport de cercetare

Autori:

Orsolya Gergely, Universitatea SAPIENTIA

Beáta Kádár, Universitatea SAPIENTIA

Eszter Szőnyi, Institutul de Cercetare HÉTFA

Katalin Oborni, Institutul de Cercetare HÉTFA

2023

PRIMUL REZULTAT AL PROIECTULUI

Acest raport de cercetare a fost elaborat în cadrul proiectului RE-FEM – „Căi de îmbunătățire a pentru REziliență în era post-Covid pentru FEMei antreprenor”. RE-FEM este un proiect strategic în Educația Adulților cofinanțat de Programul Erasmus+ al Uniunii Europene sub numărul de înregistrare 2022-1-HU01-KA220-ADU-000089295. Partener principal: Institutul de Cercetare HÉTFA. Acest document a fost elaborat în cadrul pachetului de lucru 2 a RE-FEM - „Cercetare pregătitoare” coordonat de Universitatea SAPIENTIA.

Colaboratori:

Miguel Ángel Moya Collado, Nieves García Pereira, Andalucía Emprene, Fundación Pública Andaluza (ES);

Ann-Sofi Backgren, Jasmine Urwäder, Brand-Sofi (FI);

Zsuzsanna Ludmán, Boróka Szarvák, Csenge Ilyés, Institutul de Cercetare Hétfa (HU);

Sanja Popović-Pantić, Ana Kovačević, Mirjana Dejanović, Institutul Mihajlo Pupin (SRB);

Dr. Ralitsa Zhekova, Mariya Zlateva - Agenția Regională pentru Antreprenoriat și Inovații - Varna (BG);

Cecilia Kirov-Farkas, Fundația SEED (HU);

Veronika Blizman Servilová, Alica Cikatricisová, Katarína Gavalcová, Agenția de afaceri slovacă (SK).

Materialele produse în cadrul proiectului RE-FEM sunt destinate utilizării educaționale, prin urmare pot fi utilizate în mod liber în acest scop, însă conținutul lor nu poate fi modificat sau dezvoltat în continuare fără permisiunea scrisă a partenerilor. Republicarea documentului cu conținut neschimbat este posibilă numai cu specificarea clară a autorului și a sursei materialului original.

Contact: <https://refem.eu/>, internationaloffice@hetfa.hu

Prima ediție, 2023

Referințe:

Orsolya Gergely, Katalin Oborni, Eszter Szőnyi, Beáta Kádár (2023).

Femei Antreprenor în Vremuri Tulburi.

Raport de cercetare elaborat în cadrul proiectului RE-FEM – „Căi de îmbunătățire a competențelor pentru REziliență în era post-Covid pentru FEMei antreprenor”

Rezumat

În aceste vremuri dificile, este de maximă importanță să abilităm femeile antreprenor, în special pe cele cu mai puține oportunități, care se confruntă cu obstacole în a primi sprijin semnificativ în implementarea și dezvoltarea în continuare a planurilor lor de afaceri. Provocările generate de COVID-19 evidențiază necesitatea ca femeile antreprenor să fie flexibile, rezistente, să-și îmbunătățească abilitățile digitale și să aplice strategii eficiente de gestionare a crizelor. Pe baza acestei nevoi, este esențială dezvoltarea de activități personalizate axate pe soluții inovatoare și practice pentru sprijinirea perfecționării și rezilienței femeilor antreprenor. Proiectul RE-FEM dorește să adauge noi perspective, decisive pentru o dezvoltare antreprenorială mai eficientă a femeilor prin cercetare, materiale de instruire de înaltă calitate, bazate pe nevoi, module de e-learning, studiu de politică și înființarea unui grup internațional de rețea pentru toate grupurile țintă implicate în proiect.

Ca primă activitate a proiectului a fost efectuată o cercetare transnațională (în cadrul pachetului de lucru 2) pentru a dezvălui modul în care crizele afectează antreprenoarele, precum și pentru a oferi atât fundalul științific, cât și punctul de plecare pentru activitățile ulterioare implementate în cadrul proiectului, cum ar fi **Manualul de Instruire** (rezultatul proiectului 2), **Platforma Educațională Online** (rezultatul proiectului 3) și un **Studiu de Politică** (rezultatul proiectului 4).

Cercetarea a avut ca scop **1) să abordeze provocările cu care se confruntă femeile antreprenor** în timpul pandemiei de COVID-19, apoi în perioada post-Covid și în criza energetică, precum și **2) să învețe din strategiile pe care le-au aplicat și oportunitățile din care au profitat femeile antreprenor** pentru a face față provocărilor și dificultăților.

Cercetarea a fost realizată cu implicarea tuturor țărilor partenere ale proiectului, prin urmare am colectat date din Finlanda, Bulgaria, Ungaria, România (Transilvania), Serbia, Slovacia și Spania (Andaluzia), cu contribuția membrilor proiectului. Metodologia a constat dintr-o cercetare documentară, un sondaj online distribuit femeilor antreprenor, interviuri profesionale și interviuri semi-structurate cu antreprenoare.

Sondajul a fost realizat în 7 țări: Bulgaria, Finlanda, Ungaria, România, Serbia, Slovacia și Spania (în România doar în Transilvania, iar în Spania doar în Andaluzia). Sondajul a adunat informații de la femei antreprenor, s-a concentrat pe provocările și dificultățile cu

care s-au confruntat în vremuri de criză, precum și pe strategiile lor de a diminui sau chiar depăși acele provocări, de a-și reorienta și de a-și adapta afacerea.

Peste șase sute (608) de respondenți au completat sondajul. Respondentul tipic, cu vârsta cuprinsă între 41 și 50 de ani (36%) și 51–60 de ani (28%), are studii superioare: 33%, este singura proprietară a micro companiei lor, nu are angajați (în afară de ei înșiși), și aproape 50% au maximum 10 angajați din ianuarie 2022. Pe lângă acestea, aproape 2/3 dintre respondenți au raportat că cifra de afaceri a companiilor lor a fost de maximum 50 de mii de EUR – cu 27% sub 10 mii de EUR. Întreprinderea este, de asemenea, principala activitate sau principala sursă de venit pentru 65% dintre respondenții fără altă ocupație în afară de aceasta.

Impactul cel mai frecvent raportat al COVID-19, identificat de aproape o treime (29,8%) dintre respondenți, a fost „scăderea cererii” sau, în unele cazuri, chiar „nicio cerere”.

Acesta a fost urmată de scăderea veniturilor (17,3%) și de „creșterea vânzărilor online” (8,6%). Sondajul a întrebat, de asemenea, despre **cele mai importante trei măsuri luate de femeile antreprenor** pentru a atenua efectele pandemiei asupra companiilor lor (în ordine). 31,3% dintre respondenți au indicat introducerea unor activități de firmă noi sau modificate ca fiind cea mai importantă măsură, 13% au redus sau suspendat activitatea companiei și 10,4% au consolidat vânzările online pentru a diminua efectele pandemiei. Pe locul doi a fost tot consolidarea vânzărilor online (9,5%), reducerea timpului de lucru (9,2%) și diverse activități de dezvoltare-întreținere (8,4%), în timp ce pe locul al treilea, utilizarea ajutoarelor (guvernamentale) și noi activități de firmă modificate au fost implementate cel mai mult (în egală măsură – 7,4%). Cu toate acestea, este important de menționat că 11,3% au indicat că nu au fost luate măsuri deloc în această privință.

Luând în considerare percepția colectivă a tuturor respondenților, **echilibrul împărțirii responsabilităților de îngrijire a gospodăriei (și a copilului) cu partenerul lor nu s-a schimbat semnificativ:** în total, 52,8% au raportat că echilibrul în împărțirea acestor responsabilități este aproximativ același față de cel dinainte de pandemie. O parte ceva mai mare de respondenți au spus că împărțirea acestor activități este oarecum sau notabil mai echilibrată față de înainte de pandemie, decât cei care au spus că este (oarecum sau semnificativ) mai puțin echilibrată (15,8% față de 13,7%), în timp ce 17,8% dintre acestea nu aveau partener sau nu locuiau cu ei la momentul completării sondajului. Pe țări, 40-48,4% dintre respondenți au indicat că echilibrul acestor responsabilități în cadrul gospodăriei este aproximativ același ca înainte - în Bulgaria, Ungaria și România, în timp ce în Serbia, Spania, Slovacia și Finlanda, acesta a fost răspunsul a mai mult de jumătate dintre respondenți (între 52,3-60,1%). Cei care au înregistrat un echilibru semnificativ mai

puțin au fost în cel mai mare procent în Slovacia (8,4%), în timp ce cea mai mare pondere a respondenților care au raportat o diviziune oarecum mai puțin echilibrată a activităților au fost din Ungaria (11,2%), România (10,5%) și Finlanda (10,1%). Respondenții au raportat o împărțire substanțial mai echilibrată a acestor responsabilități în cel mai mare procent în Bulgaria (20%) și o împărțire mai puțin echilibrată în Bulgaria (13,3%), România (12,6%) și Slovacia (12%).

În ceea ce privește percepția de pregătire pentru a gestiona crizele viitoare, aproape 50% dintre respondenți se simt ceva mai pregătite pentru a gestiona posibile crize în viitor, aproape 1/3 se simt cu totul mai pregătite, în timp ce 20% nu se simt mai pregătite după pandemia de COVID-19.

Analiza sondajului oferă perspective valoroase despre experiențele și răspunsurile antreprenoarelor în timpul pandemiei de COVID-19, și faza de recuperare după pandemie, clarificând reziliența și adaptabilitatea acestora în fața provocărilor. În timp ce aceste rezultate se concentrează asupra impactului dificultăților cauzate de COVID-19, datele colectate din interviuri arată un aspect foarte diferit al impactului crizei. Pandemia pare să fi oferit, în mod neintenționat, o oportunitate de învățare antreprenorială, creând condiții de laborator în care femeile antreprenor și-au putut îmbunătăți abilitățile, precum și reziliența lor. Bazându-se pe abilitățile dezvoltate în timpul pandemiei, lecțiile învățate și abilitățile dobândite în timpul COVID-19 sunt adaptate încontinuu în vremurile recente de situații dificile.

Potrivit interviurilor profesionale, **ar trebui să existe politici direcționate, programe de sprijin și inițiative dedicate femeilor antreprenor, nu numai în timpul crizelor, ci în mod constant, iar aceste programe ar trebui să recunoască și să abordeze provocările specifice cu care se confruntă femeile antreprenor în afaceri.** Sprijinirea femeilor antreprenor a fost explicată pe motiv că antreprenoarele de succes beneficiază societatea prin contribuția la creșterea economică. Unii dintre experți au subliniat, de asemenea, că programele neutre din punct de vedere al genului au rolul și importanța lor în sprijinirea femeilor antreprenor. De asemenea, s-a subliniat în general că toate nivelurile (UE, state, guverne regionale/locale, organizații de femei și asociații de antreprenori) ar trebui să-și asume responsabilitatea și să-și folosească resursele pentru implementarea programelor de sprijin specifice.

Focalizarea poveștilor respondenților sa extins dincolo de doar COVID-19 și impactul acestuia. Acesta a cuprins toate celelalte provocări cu care s-au confruntat de la ultimul val al pandemiei de COVID-19. Această schimbare de perspectivă cu privire la

provocări și crize a fost deosebit de accentuată în narațiunile împărtășite de femeile antreprenor. Această realizare ne-a determinat să descriem contextul în analiza noastră ca o poli-criză în curs de desfășurare, care poate fi definită ca fază ulterioară după declinul COVID-19.

După analizarea tuturor celor 56 de interviuri, principalele constatări pot fi prezentate prin trei expresii cheie: **strategii, sprijini și nevoi.**

Pentru a descrie seria de situații de criză interconectate cauzal pe care antreprenoarele le-au experimentat în epoca post-Covid, am folosit termenul „poli-criză”. **Poli-criza, cu COVID-19 în epicentru, a condus învățarea antreprenorială a femeilor antreprenor. Ei au câștigat experiențe valoroase, și-au îmbunătățit abilitățile pentru a-și profesionaliza în continuare activitățile antreprenoriale, și-au consolidat comunitățile existente sau au început să capătă reziliență, și au profitat de noi oportunități de afaceri în limitele constrângerilor cu care s-au confruntat în timpul crizei.** Prin urmare, susținem că este important să recunoaștem că, în timp ce datele numerice pot sugera impacturi negative, numeroase femei antreprenor au reușit să depășească provocările generate de COVID-19 și de criza multiplă. Pandemia provocatoare și dificultățile cauzate de crize ulterioare, în esență, au oferit o oportunitate unică pentru antreprenoare mici și mijlocii de a dobândi abilități și cunoștințe necesare pentru a prospera în circumstanțe dificile.

Este esențial să recunoaștem faptul că respondenții de sex feminin au recunoscut setul divers de părți interesate implicate sau care ar trebui să fie implicați în sprijinirea femeilor antreprenor. A fost evident că colaborarea între diverse persoane și entități, inclusiv antreprenori, factori de decizie, școli, universități și centre de formare, este vitală pentru furnizarea de resurse și îndrumări.

Programele de sprijin la nivel de stat variază de la o țară la alta, unele țări având programe de stat mai solide (Finlanda, Spania, Serbia, Bulgaria) iar altele având o prezență mai mică (România, Ungaria, Slovacia). Femeile intervievate și-au împărtășit experiențele de a face față crizelor, fapt care a întărit opinia că întreprinderile mai mici primesc mai puțin sprijin la nivel de stat. Finanțarea externă, fie din surse guvernamentale, fie din surse comerciale, a fost utilizată mai rar, adesea din cauza inaplicabilității sau a prezenței mai multor provocări decât beneficii. În consecință, **femeile antreprenor au considerat că sprijinul public este oarecum inadecvat, și pentru motivul că aceste programe nu au abordat în mod eficient cererea crescută de muncă de îngrijire pe**

care au întâlnit-o în timpul pandemiei. Nu este surprinzător că, pe lângă cererea de sprijin financiar sporit pentru femeile antreprenor în general, a existat o nevoie clară exprimată pentru un sprijin sporit adaptat în mod explicit femeilor antreprenor, recunoscută ca un pas critic în abilitarea antreprenoriatului feminin.

Interviurile cu femei antreprenor au relevat o dependență semnificativă de resursele din sectorul privat în loc de sprijinul oficial la nivel de stat. Indiferent de disponibilitatea programelor la nivel de stat, era obișnuit ca femeile antreprenor să se bazeze pe resurse din sectorul privat, inclusiv pe sprijinul familiei, economii personale și împrumuturi de la rude. Membrii familiei, în special soții, au oferit adesea sprijin pentru îngrijirea copilului sau asistență financiară, în funcție de rolul întreprinderii în securitatea financiară a familiei. După cum au subliniat deja experții intervievați, grupurile informale și formale destinate exclusiv femeilor au jucat un rol important în sprijinirea antreprenoarelor în timpul și după pandemie. Aceste grupuri au servit ca spații pentru schimbul de cunoștințe, dezvoltarea abilităților și sprijin reciproc.

Dincolo de evidențierea sprijinului primit din partea sectorului privat, femeile antreprenor au înțeles clar complexitatea și rolurile jucate de diverse părți interesate la diferite niveluri în sprijinirea și abilitarea acestora. **Persoanele interviuate au subliniat importanța sistemelor de sprijin care abordează nevoile globale ale femeilor antreprenor.** Aceasta include sprijinul familiei, accesul la programe de formare relevante și crearea unui mediu capabil să răspundă nevoii de echilibrare a responsabilităților de afaceri și a celor personale. Pe lângă un sistem de sprijin eficient, s-a pus accent pe creșterea gradului de conștientizare a nevoilor de sprijin ale femeilor antreprenor, cu un rol semnificativ atribuit asociațiilor și organizațiilor care sprijină femeile. Prin urmare, a fost evidențiată și importanța sprijinirii asociațiilor și organizațiilor care lucrează pentru abilitarea și asistarea femeilor în antreprenoriat.

Unii intervievați au sugerat schimbări structurale pentru a spori egalitatea de șanse pentru femeile antreprenor. Câteva femei au subliniat că educația antreprenorială ar trebui să înceapă devreme în școală, deoarece ar crește potențialul antreprenorial al femeilor și șansele unor antreprenoare mai bine pregătite. Una alta a subliniat că creșterea gradului de conștientizare cu privire la antreprenoriatul feminin și la obstacolele acestora în contracararea stereotipurilor ar contribui la creșterea șanselor femeilor de a participa la activități antreprenoriale. În al treilea rând, s-a evidențiat, de asemenea, că nevoile globale ale femeilor antreprenor ar trebui luate în considerare pentru a depăși dificultățile de echilibrare a vieții personale cu viața profesională, atunci când se elaborează politici și

măsuri de sprijinire a femeilor antreprenor (de ex.: luarea în considerare a sprijinului pentru îngrijirea copiilor, dezvoltarea creșelor).

Din interviuri au reieșit cinci domenii de dezvoltare a abilităților și competențelor în legătură cu oferirea de sprijin femeilor antreprenor pentru a deveni mai reziliente în perioade de criză: **Mentorat, Rețele, Alfabetizare și conștientizare financiară, Alfabetizare digitală, Sănătate mintală și Practici ecologice durabile.** Persoanele intervievate au subliniat importanța dezvoltării abilităților și competențelor femeilor antreprenor, subliniind necesitatea unor programe de sprijin la nivel de stat adaptate nevoilor și disponibilității lor specifice. Sănătatea mintală a femeilor antreprenor este o altă preocupare. Facerea față presiunilor și provocărilor antreprenoriatului, în special în perioade de criză, când sarcina sporită a îngrijirii cade nu exclusiv, dar în mare măsură pe umerii femeilor. S-a precizat că este nevoie de programe și resurse pentru a sprijini sănătatea mintală a antreprenoarelor.

Deși nu este un obiectiv principal, unele femei antreprenor iau în considerare extinderea pe piețele internaționale. Acest aspect prezintă atât oportunități, cât și provocări și ar putea beneficia de asistență și formare direcționată. Am auzit, de asemenea, exemple de antreprenoare care își extind grupurile țintă ca urmare a mutării în străinătate.

În cele din urmă, alături de programele privind gestionarea modificărilor și managementul crizelor, adoptarea de practici ecologice și durabile a apărut ca un instrument de abilitare a femeilor antreprenor în adaptarea la mediile în schimbare. Femeile antreprenor sunt din ce în ce mai interesate de abordări ecologice și eficiente din punct de vedere energetic, care pot fi văzute ca o zonă de oportunitate pentru dezvoltare și programe de sprijin.

Rezultatele cercetării noastre indică faptul că femeile antreprenor au răspuns acestor provocări cu un nivel sporit de profesionalism, adoptând strategii inovatoare și îmbunătățindu-și abilitățile de a depăși obstacolele aduse de pandemie. În centrul acestui proces de profesionalizare este reinventarea afacerilor lor. Antreprenoarele pe care le-am chestionat și-au sporit prezența pe piețele locale și, în unele cazuri, internaționale. Această expansiune este atribuită angajării lor în activități diverse și cu mai multe fațete, precum și utilizării eficiente a platformelor și instrumentelor digitale. **Strategiile utilizate în timpul COVID-19 pentru a supraviețui și a depăși obstacolele au contribuit semnificativ la dezvoltarea abilităților antreprenoriale și a învățării lor. În acest proces de învățare, rolul comunităților informale/formale, în special al spațiilor sigure numai pentru femei, joacă un rol proeminent. Acumularea de capital social a apărut ca un**

factor însemnat în capacitatea lor nu numai de a supraviețui, ci și de a-și inova afacerile în vremuri tulburi.

Site-ul web:

www.refem.eu

E-mail:

hetfa_re-fem@hetfa.eu

Facebook:

www.facebook.com/REFEM0

X (Twitter):

[@RE-FEM project](https://twitter.com/RE-FEM_project)

Linkedin:

www.linkedin.com/RE-FEM

Finanțat de Uniunea Europeană. Perspectivele și opiniile exprimate aparțin în exclusivitate autorilor și nu reflectă neapărat cele ale Uniunii Europene sau ale Agenției Executive pentru Educație și Cultură (EACEA). Nici Uniunea Europeană, nici EACEA nu pot fi considerate responsabile pentru acestea.